

KÖTÖTT TALAJ

A gyárkapú ormótlan, kormos mezsgye a csillogó reggel és a pincezagú hűvös beltelek között. Szögletes árnyéka befelé dől a lúdbőrös portára, nehogy az utcán keveredjen a dombokról suhanó szeptember illatával. A kapu vasrudakra szegecselt lemezhalmoz, ütött-kopott, ha meglóditják, dörren, mint az ég. Egyik horpadozott szárnyába embermagasságú kiskaput vágta, ezen a tátongó kapufián rövid láncdarab csüng, végén bekattantott lakat. Ha meghimbálódik a lakat, vaksi huzatba lép az ember, s félelmetes szemöldökű portásba ütközik. A szűk bejáratban ő az úr. Görnyedt alakjával, mélyen lelógó karjaival, ahogy jár-ke, úgy hat, mintha minden pillanatban a földről akarna valamit felkanalazni. Ha megkérdéznék, hogy mióta van a gyárban, azt felelné: száz éve, vagy még régebben, mert a gyár is vén, sok kaput kicseréltek már rajta, s ő mindegyiket látta. Hja, azok a régi kapuk, micsoda járásuk volt!... Na, azért ez se rossz, elég beszédes, ami a fő, mert a jó kapunak szólnia kell, minél hangosabban mondani, hogy a portás nem alszik!

Jaksa a portások portása, sohasem lábbal teszi be a kaput, mint társa, Zolika a másik váltásban, de hát ő még inas a szakmában. Különben a kölyök jó gyerek, mozgékony, szemfüles, csak ne szorítaná állandóan fülére a táskarádiót, a nagyhajú huligánja... de majd kioktatja ő, a szakma legrejtettebb titkaira is megtanítja, olyan portást nevel a kölyökből, amilyent még nem látott a világ, csak idő kell hozzá. Idő meg van bőven, mert Jaksa mindössze hatvanéves, mert fáradt, nem beteges, s amíg mozog, nem hagyja el a gyárat. Munkáját lelkiismeretesen végzi, el nem küldhetik, a nyugdíjról meg hallani sem akar. Nem nyugdíj lenne az, hanem pokol, talán nem is élné túl, mert amikor kerek az óra, hogy indulni kell a gyárba, akkor neki menni muszáj, s ez másként nem lehet. Szabadsága alatt is naponta bejárt a portára, hiába gúnyolta ezért a kölyök, és jó, hogy bejárt, mert mindig éppen kerestek valamit: hol van ez meg az a kulcs? Ő csak lenyúlt, mint a varázsló: itt van, tessék!... A kölyök sose találta volna meg, mert mindent csak ledob, s örökké azon az indían zenén jár az esze. Gyerek még, hiába, nem taníttatta meg a sors. De majd ő embert farag belőle. Az nem baj, hogy faternak szólítja, a többi mai fiatal sem ismer tiszteletet, de egyszer már legalább a táskarádiója romlana el, hogy az okos szónak ideje legyen. De majd...

Jaksa bácsinak nagy tekintélye van a portán, jól ismerik, nála nincs lógás meg szajré, csak ránéz a kosztostarisznyára, máris tudja, mi van benne. Titka van ennek. Minden attól függ, hogyan tartja az illető a táskát vagy csomagot. Ha kézben viszi, rendesen, akkor mehet, de ha a hóna alatt van, esetleg hanyagul a vállán hátradobva, akkor

már gyanús, és mindehhez, ha még túlzottan szövegel is, az szerszámot visz, s be kell szólítani. A kölyök röhög ezen, ő még nem szimatolja a szarkát, de hát a kölyök az kölyök, ő még a telefonba is azt mondja, ha bentről kérnek vonalat, hogy »már megint?« Ilyen aztán nincs! No, de majd...

Lomha gépkocsi hajózik a kapu elé, fékez és dudál. Egy pillantás: pirostáblás, idegen. Nem nyílik a dudára a kapu. Jaksa kilép a kapufián, a kocsinhoz megy, tiszteleg.

— Kérem tisztelettel? ... A műszakihoz? Egy pillanat ...

A kocsiban mákos bajszú fiatalember ül. Ismeri, járt már itt.

Jaksa méltóságteljesen billen be a portásfülkébe. Tárcsázik. Mehet? Tudja ő, hogy mehet, de ennek ez a rendje.

Úgyesen tárja szét az óriási vasszárnyakat. A kocsi jártasan siklik. Jaksa egyik kezével tartja a kaput és újra tiszteleg, mire a fiatalember mosolyogva visszatiszteleg neki. Ej, de rendes egy fickó!

A vasszárnyak meglódnak. Bumm! ... Vendég jött.

Hét óra. Csendes hullám a kapu körül. Bent tompa morajjal szelídítik a vasat, kint játékosan babrál a nap. Szolga, a kantinos kutyája szunnyadozva vigyázza gazdája kerékpárját a portásfülke mögött. Más nem látni az udvaron. Jaksa gondolatait a telefon röppenti szét. Kacsázik befelé, s már az ajtóból látja, hogy a nyolcas lámpáskája pislog, a személyzeti osztályé. Katonásan emeli a kagylót, de közben szemét nem veszi le a kapuról.

— Porta, Kérem alásan?

— Jaksa bácsi, jöjjön már fel hozzám egy pillanatra.

— Lehetetlenség, Kovács úr, szolgálatban vagyok Miről lenne szó? Mondja csak a telefonba, ha meg nem sérteném.

— Meg kell beszélünk egy dolgot... hogy is mondjam... Jobb lesz, ha feljön... alá is kell írnia...

— Mit kell nekem aláírni, Kovács úr? A fizetést rég felvettem!

— A nyugdíjazásával kapcsolatban...

— A nyugd... Mit beszél maga, Kovács úr? Eszem ágában sincs nyugdíjba menni!

— Jaksa bácsi, én ilyen utasítást kaptam, nekem is parancsoknak... Jöjjön csak fel, majd megbeszéljük a dolgot.

— El akarnak küldeni?

— Nyugdíjba. Rászolgált, Jaksa bátyám, bár én is ott tartanék...

— Én arra szolgáltam rá, hogy itt maradjak, Kovács úr. Nem vagyok hajlandó nyugdíjba menni és pont! Utasították? Ki utasította? A fiam, Mirko?

— Jaksa bátyám, mindent megbeszélünk, nyugodtan, szépen.

— Ezt nem vártam maguktól, Kovács úr!...

Remegő kézzel rakja vissza a kagylót, s belerogy a székbe.

Elküldik. Úgy, mint aki tegnap jött. Elkergetik. Hát kik ők? Mi közük nekik ehhez a gyárhoz? Hol voltak ők a Becker idejében, mikor még csak ekevasat gyártottak hat kováccsal? Hol voltak a megszállás

ideje alatt, amikor a kapu előtt éjjel-nappal géppisztolyos német katona koptatta a betont, mikor a nagycsarnokot aláaknázták gépestől-min-denestől? Hol volt ez a Kovács, mikor a szolgálatot hetekben mérték, s a bért kakastollas osztogatta?... Mirko? Mit ugrál az a taknyos, megmondta már neki kereken, hogy nem megy nyugdíjba. Mit csinálna otthon vénségére, egyedül? Ha jó volt tízéves korában a gyárkapuban, akkor most is jó. Vagy, talán szégyenli a községi elnök úr, hogy az apja csak egy rézgombos portás? Rühelli az uniformist, mint a kölyök, pedig szép az, neki legszebb a világon... No, majd meglátjuk, ki kit küld el és hova!?

Pivalcsik, a kantinos megy át az udvaron habfehér köpenyben és a fülke mögött oldalba rúgja kutyáját:

— Ördög bújjon beléd, csak döglesz naphosszat!

Az eb jajdul egyet, de nem mozdul a kerékpártól.

Jaksában megrándul valami a fájdalmas vakkantásra és a telefonkagylóért nyúl.

— Az igazgatót, fiam, az igazgatót adja!

— Sajnos, elment a szkupstinába, Jaksa bácsi, az elnökhöz. Nem látta?

— Ja, persze... Az elnökhöz ment?

— Azt mondta.

— Na, jó. Egészen jó!

Nem remeg már a keze, arcán halvány rózsák fakadoznak, szeme szűrőszra éleződik. Hogy megfordította az igazgató számát, pedig máskor mennyit szokott habozni, ha hívni kellett. Majd meglátjuk, miért kapta Jaksa szavazatát az igazgató elvtárs, majd meglátjuk!

Zolika bújik be tánclelésben a fülkébe, s a füttyürészést a nyelve hegyén hagyva, meghajol a zavaros tekintetű öreg előtt.

— Csaó, fater!

— Jó, hogy jöttél, éppen dolgom akadt. Fellépnék a személyzeti osztályra, valamit akarnak... valamit... nem is tudom, mit...

— Helyes, fater, de nehogy ottragadjon, dolgom van — ül az öreg elé az asztal sarkára. — Megyek Dojcsba melózni hamarosan...

— Hova?

— Németországba. Itthon van az egyik haverom, ő szerez majd garanciát és pápá... Nem trógereskedünk itt hetvenezért. A márkának szaga van, fater!

— Németországba?... Azt nem lehet, Zolika, mi lesz a gyárral? Mi lesz itt, ha mindenki elmegy? Nem szabad elmenni... Lesz itt Németország... azt mondják, a bajokat átvészeltük, a félévi termelés előre el van adva. Jó idők következnek, Zolika, most sehova, egy lépést se!

Zolika cinikus mosollyal piszkálja rádióját.

Meg van kergülve ez a világ, minden fordítva megy. Jaksa ólmos tekintettel mered a kapura az üvegen keresztül. Pusztaság lesz itt, kórok fognak konyulni a kapu körül, poros, vad parajok, ha most nem

tesz valamit. Törődnek is ezek a gyárral... Németország, márka meg autó, de mi lesz a portával, a gyár éber szemével? Kiszúrnák! Ide rakják majd valamelyik fejes retyerutyáját, aki csak a hűvöst fogja keresni, s aki majd első nap elrontja az ellenőrzőlapokat bélyegző automatát, aki kiirt és tönkretesz itt mindent... A kapu is majd naphosszat tárva-nyitva tátong, s mindenki visz, amit ér... Nem. Ő innen el nem megy, üssék agyon, akkor sem!... Ki tudja azt, hogy a falóra csak úgy jár pontosan, ha egy kicsit oldalt billentik? Ki ismeri a kulcsok pontos rendjét? Senki, még a kölyök sem. És nem is tudhatják, mert ahhoz egy élet kell, hogy valaki karmestere legyen a gyár szívdobbanásának: a portának.

— Megyek a szkupstinába — szól hirtelen társához, és pattogó léptekkel a kantinos kerékpárjáért indul.

— Ne izéljen, fater, nem így egyeztünk meg — lép utána Zolika —, elmegy a haverom...

De Jaksa se lát, se hall. Keményen nyomja fejébe az aranyzsinóros portássapkát és megmarkolja a kerékpár kajla szarvát. A kantinos kutyája felemeli fejét és bajusza alatt morogni kezd. Jaksa meg-simogatja az ebet, valamit motyog neki, mire az ismét elcsendesedik.

Hevesen nyomja a pedálokat, egészen kifulladásig. Pár száz méter után úgy érzi, öreg lába megszakad. Szíve vadul löki a vért agyába, de ő csak szorítja a kormányt és nyomul előre. Jócskán kacskaringózik az úton, s a járművek kórusban szirénáznak rá. — Gyerünk — biztatja zsbibbadó csikóit —, gyerünk!... Nem tudják ezek még, hogy ki az a Jaksa, taknyosok... Nyugdíjazzuk az öreget és kész. Hohó, nem úgy adják azt, előbb megkérdezzük az elvtársakat, hogy ki dolgozott helyettük, amíg ők az egyetemeken keresgették az utat a jó, puha fotelokhoz? Jaksát nem lehet csak úgy félretenni, de nem ám, mert ő megkérdezi, hogy mit is akar mondani a Mirko gyerek?!

Az üvegpálota előtt vesztegelő autók közé állítja Pivalcsik kerékpárját, s lihegve vág a fényes folyosóknak. Lábában rettentő szúrást érez, de csak megy gépiesen, karját szélesen lóbálva, mintha egy robot kuglizna láthatatlan golyókkal a hosszú, piroscsíkos futószőnyegen, minden lépésénél megeresztve egy dobást.

Pálmák, szőnyegek. Itt pöffeszkedik az ő fia — gondolja —, a mérnök úr, ezekben a fényes kalitkákban, ahelyett, hogy a vasat simogatná. Ezért kapta az ösztöndíjat a gyártól, ezért, hogy cserbenhagyja, s most még őt is elszakítsa tőle? Várjál csak, Mirko...

Ajtóstól ront a titkárnőre.

— Az elnök?

— Értekezlet van bent — mutat a titkárnő riadtan a párnázott ajtóra.

— Annál jobb — mondja mérgesen Jaksá, s mielőtt zavarában a titkárnő bármit is tehetne, belép a jókora ajtón.

— Jó napot! — szól keményen, s mint bőszi bika, ha megtorpan a piros palást előtt, csak áll a szőnyeg sarkán és nem tud mit kezdeni lelógó kezével.

A gyár igazgatója és az elnök nagy, bordó fotelokba süppedve ülnek egy asztalkánál, előttük karcsú kristály poharakban konyak. Az első pillanatban százféle arcot vágnak Jaksa láttán, aztán az elnök mosolyogva emelkedni kezd, de apja előretartott kezével megállítja ebben a mozdulatában.

— Én nem megyek nyugdíjba! — mondja feszülő orrcimpával.

Egymásra néznek a konyakozók, s egy pillantás alatt megértik, hogy itt aligha lehet magyarázkodni, mert az öreg kész megverekedni igazáért. Érzik, hogy mindketten ludasak a dologban, hiszen jól szimatolja Jaksa: ebből az irodából ered minden. Mirko mégis feláll.

— Foglalj helyet, apám, igyál meg valamit.

Jaksa hajthatatlan marad.

— Azt mondtam, hogy nem megyek nyugdíjba!

— Nézd, apám... — próbálkozik Mirko.

— Nem érdekel... Miért kellene nekem nyugdíjba mennem, hát nem végzem én rendesen a munkámat, mi? Van valami bűnöm? Mit akartok tőlem? Nem tettem eleget a gyárért? Ott voltam a legnehezebb időkben is, egész életemet otthagytam, mi bajotok velem? — Hangja elcsuklik, s lemarkolja fejéről sapkáját, nem törődve azzal, hogy megtöri. — Ha elküldetek... én fölakasztom magam!...

Mirko megmered.

— Majd teszünk valamit, Jaksa bácsi — mondja az igazgató. — Jó lesz minden, meglátja.

— Nem majd!... Én innen nem mozdulok, amíg meg nem ígéritek, hogy nem küldetek el a gyárból!

Mirko az igazgatóra néz, majd lecsapja a fejét.

— Nem tudtam, hogy ennyire szíven viseli a dolgot... Tulajdonképpen mi jót akarunk magának... Sajnos, egyszer csak el kell menni nyugdíjba — mondja az igazgató.

— Ha a javamat akarjátok, akkor meghagytok a portán, amíg én magam el nem megyek... az asszonyhoz — a temetőbe!

Mirko felkapja fejét.

— Apám...

— Ígérjétek meg!

Mirko az ablakhoz lép és beleegyezőleg bólint. Az igazgató törölgetni kezdi vastag szemüvegét, aztán mély gondolatokból, sóhajtván szól:

— Rendszerben van... Maradjon a gyárban, ameddig magának jólesik.

Jaksa mellében elkeveredik a hatalmas tenger, s a háborgó hullámok megrekednek torkában. Sapkáját már egészen összetörte, de csak áll. Fülében halk muzsika táncol, mint mikor valahol messze szőke acelat pengetnek. Szeme sarkában megcsillan egy csepp hála, s lecsúszik a lomha szőnyegre.

— Köszönöm — lehel —, köszönöm, gyerekek...

A kerékpárt maga mellett tolja felfelé a gyárba. Lába fásultan jár alatta. Nem szokta a cigány a szántást — gondolja. Talán már tíz

esztendeje is van, hogy nem kerékpározott. — Többet kell mozogni, még megvénülök — mondja magának. Aztán Zolika jut eszébe, a kölyök. Nem engedi Németországba... majd átpasszol neki az ő fizetéséből egy húszszet, százezerért már itthon marad a kölyök a fenekén... neki meg úgysem kell a pénz, minek, nincs senkije Mirkon kívül, annak meg több a pénze, mint... Húha, de eljárt az idő, mindjárt tizenegy, délben váltás, a kölyök már nem bír rendesen ebédelni sem... Ezt a gyárkaput is illene újra festeni, olyan, mint akinek nincs gazdája.

— Hát jól van, fater, mire hasonlít ez? — lázong Zolika, ahogy az öreg bekanyarodik a portára. — Pivalcsik keresi a biciklit, nekem meg mindjárt vissza kell jönnöm... Mondtam, hogy dolgom van!

Jaksa titokzatos mosollyal teszi helyére a kerékpárt, s megveregeti a kérdő szemű kutya fejét.

— Jó hírek vannak, Zolika, megéri.

— Meg? Bottal üthetem a haverom nyomát!

— Jobb idők jönnek — dörzsöli a markát Jaksa. — No, gyere be, sügök valamit... Gyere csak.

Zolika mérgelődve pattan fel az íróasztalra, Jaksa meg lehuppan a székre, kinyújtja a lábát és nagyot fúj, mint aki most jött meg világ körüli útjáról.

— Mi van a sapkájával? — pillantja meg Zolika az öreg oly becsben tartott sapkáját. — Talán megrágtá a tehén?

Jaksa heherészve nevet.

— Nem számít, majd lesz másik. Hanem, idefigyelj... te, kapcsold már fel egy kicsit azt az indián zenét... úgy. Idefigyelj, fizetés-emelés lesz!

— Micsoda?

— Ha mondom, fizetés-emelés, nekem elhiheted. Te, mondjuk, ha osztalékkal, ezzel-azzal százast kapsz... akkor itt maradsz?

— Hát, százért esetleg meggondolnám.

— Gondold meg. Lehet, hogy többre is kirúg majd. Mondtam, hogy jó idők következnek, ne menj te sehova!

— De azért ebédre elmegyek, mindjárt tizenkettő!

— Tudod mit? Menj csak, ma átveszem a váltásodat, nem is kell bejőnnöd, úgysem vagyok fáradt, ma még nem csináltam semmit, meg a kaput is meg akarom kenni, tudod, azt nem bírom senkire... Te meg menj estére a lányokhoz, hiszen benne vagy a korban, lassan már nőszülnöd kell!

Nem nehéz a békát tónak ugrasztani, a kölyöknek sem kell kétszer mondani a váltást, már a kapuból kiált vissza:

— Köszí, fater! Ne felejtsem el felmenni a személyzetire!

Jaksa nevetve legyint.

— Ráér az... Van arra még idő bőven!

Ezt az írást novellapályázatunk bíráló bizottsága közlésre ajánlotta.